

Een bevrijdend vaccin

CORONA

VACCIN

GEOPOLITIEK

Voor zover er ooit een definitief einde komt aan de coronapandemie, is de kans groot dat een vaccin hierin een hoofdrol speelt. Niet alleen is het de vraag of en wanneer een vaccin beschikbaar komt, het is ook de vraag wie dit als eerste zal ontwikkelen en wie daar vervolgens toegang toe krijgen. Hoogstwaarschijnlijk zal dit een langdurig proces zal zijn waarin landen een heftige vorm van vaccindiplomatatie zullen bedrijven en dat de keuzes die ze maken nog jaren, zo niet decennia, lang zullen nagalmen in de internationale politiek.

Onze observaties

- Vele [tientallen kandidaat-vaccins](#) zijn momenteel in ontwikkeling. Test- en goedkeuringsprocedures worden zoveel mogelijk versneld en parallel uitgevoerd (e.g. operatie [Warp Speed](#) in de VS). Een aantal vaccins wordt momenteel al op mensen getest en bedrijven investeren ook al in productiecapaciteit voor het geval hun vaccin wordt toegelaten.
- Een eventueel vaccin zal nooit onmiddellijk voor de gehele [wereldbevolking](#) beschikbaar zijn. Zelfs niet nu grote farmaceuten en NGO's al tientallen miljoenen investeren in de voorbereiding van grootschalige productie van nog niet geteste vaccins. Afhankelijk van het type vaccin dat ontwikkeld wordt, zullen verschillende factoren de [productiesnelheid](#) bepalen. Dit kan betrekking hebben op specifieke apparatuur, de beschikbaarheid van goed opgeleid personeel en, uiteraard, de beschikbaarheid van hoogwaardige grondstoffen. Ook zoiets ogenschijnlijk banaals als de beschikbaarheid van [medisch glas](#), waarin het vaccin verpakt moet worden, zou wel eens bepalend kunnen zijn voor de snelheid waarmee productie opgevoerd kan worden.
- De meeste vaccins worden ontwikkeld door grote farmaceuten, al dan niet in samenwerking met universiteiten. Deze bedrijven beloven momenteel dat ze zullen meewerken aan een eerlijke, en wereldwijde, distributie van hun vaccins. Dit is van belang voor hun reputatie, en omzet, en ze willen voorkomen dat ze een speelbal worden op het geopolitieke strijdtoneel (e.g. doordat ze genationaliseerd worden).
- Tegelijkertijd zullen overheden zich nadrukkelijk bemoeien met de verdeling van de schaarse doses en hierin zullen ze in eerste instantie nationale maatschappelijke, economische en geopolitieke belangen meewegen. Ten tijde van de [varkensgriep](#) in 2009 bleek al dat een aantal rijke landen zich enkel richtte op het beschermen van de eigen bevolking en zich niets aantrok van internationale solidariteit. Het gegeven dat de Chinese Academy of [Military Medical Sciences](#) betrokken is bij de ontwikkeling van een vergevorderd vaccin onderstreept nogmaals het geopolitieke belang van een coronavaccin.
- Het is niet verwonderlijk dat landen zich mede-eigenaar van de vaccins wanen. Direct of indirect is de staat altijd betrokken bij processen van innovatie: als financier, opleider, beheerder van infrastructuur etc. (i.e. The [Entrepreneurial State](#)). Dit legitimeert de rol van de staat als verdeler op nationale schaal, maar stelt haar ook in staat om de technologie primair voor haar eigen bevolking in te zetten. Uit moreel oogpunt zou je echter ook kunnen beargumenteren dat elk vaccine dat ontwikkeld wordt direct of indirect ook gebaseerd is op eerder werk van de internationale wetenschappelijke gemeenschap en dus nooit het exclusieve eigendom van een enkel land kan zijn.
- Op initiatief van de Europese Commissie heeft een internationaal consortium van voornamelijk Europese landen, de VS deed helemaal niet mee, en NGO's, \$8 miljard samengebracht voor, onder meer, [wereldwijde samenwerking](#) bij de ontwikkeling van een coronavaccin. De WHO ontwikkelt ook richtlijnen voor een effectieve en eerlijke distributie van een eventueel vaccin.
- Niet iedereen is enthousiast over de komst van een coronavaccin. De [anti-vax](#)-beweging ageert al langer tegen vaccins in het algemeen en komt ook al in het geweer tegen een mogelijk coronavaccin. Aan de andere kant van het spectrum gaan ook stemmen op om zo'n vaccin [verplicht](#) te stellen.

Analyse

Een effectief vaccin zou definitief een einde kunnen maken aan de coronacrisis. Wereldwijd zijn vele tientallen vaccins in ontwikkeling en **gehoopt** wordt dat de eerste vaccins nog dit jaar toegelaten worden. Dit zou echter ongekend snel zijn en de kans hierop is nog altijd gering, al was het maar omdat vaccins ook ernstige bijwerkingen kunnen hebben (e.g. bij knokkelkoorts en SARS). Er bestaan bovendien ook nog twijfels over de daadwerkelijke mate en duur van de bescherming die een vaccin kan bieden en mutaties van het coronavirus kunnen ertoe leiden dat een bestaand vaccin minder effectief wordt. Desalniettemin, zelfs al wordt een vaccin pas volgend jaar, of nog later, toegelaten, dan nog zou dit een enorme overwinning zijn van de moderne (multidisciplinaire) wetenschap en zou het ons bevrijden van de maatschappij-ontwrichtende pandemie.

Het is de moeite waard om te speculeren over de vraag hoe dit proces van bevrijding zal verlopen. In de collectieve verbeelding lijkt een beeld te bestaan van een vaccin dat onthaald wordt als een bevrijdend leger dat abrupt een einde maakt aan een slepende oorlog. Dit beeld past ook in de **oorlogsretoriek** die veelvuldig is losgelaten op deze crisis (e.g. we zijn in oorlog met een onzichtbare vijand en zorgprofessionals staan in de frontlinie). In de praktijk zal de toelating van een vaccin veel meer lijken op D-day; het begin van het einde van de strijd, maar zeker geen onmiddellijk staakt-het-vuren.

Deze D-day zal waarschijnlijk ook alleen maar plaatsvinden in het land van herkomst van het vaccin en, vanwege schaarste, ook daar initieel slechts een deel van de bevolking bereiken, waarschijnlijk groepen zoals zorgmedewerkers en ouderen. Het zal vanaf dat moment ook nog maanden, zo niet jaren, kosten voor vrijwel de gehele bevolking gevaccineerd is en er groepsimmunititeit ontstaat. Die periode zal gekenmerkt worden door debatten over de vraag wie het vaccin het hardste nodig heeft (e.g. verplegend personeel), dit het meeste heeft verdiend (e.g. afhankelijk van leefstijl) en, afhankelijk van het lokale zorgstelsel, wie er het meeste geld voor over heeft. Net als in de huidige fase van beheersing van

de pandemie zal het debat ook oscilleren tussen het belang van de volksgezondheid (i.e. kwetsbare groepen eerst) en dat van de economie (e.g. horecapersoneel eerst).

Op mondiaal niveau is de vraag vervolgens welke andere landen beschikking krijgen over het vaccin. In eerste instantie is de kans groot dat het ontwikkelende land haar volledige productie voor zichzelf houdt, iets waar Trump op lijkt aan te sturen, maar op enig moment zal een deel van de productie waarschijnlijk ook ter beschikking aan andere, bevriende of veel-betalende, landen komt. Door middel van licenties zullen andere landen ook in staat gesteld worden om hun eigen productie op te starten. India en China zijn momenteel de grootste producenten van medicijnen, die veelal in de VS of Europa zijn ontwikkeld, en zullen bij uitstek in staat zijn hun eigen productielijnen op te zetten. Dit kan zoals gezegd verlopen via een licentie, maar internationale **hackers** lijken nu ook al actief om de benodigde receptuur te achterhalen. Afhankelijk van de vraag welk land als eerste een veilig en effectief vaccin weet te ontwikkelen, China en de VS lijken voorop te lopen, zal er een heftige vorm van **vaccindiplomat** ontstaan. Met name China zal een vaccin waarschijnlijk inzetten om wereldwijd haar banden met andere landen te versterken (oftewel een soft power strategie) en mogelijk ook meer direct voordeel te vergaren (e.g. betere voorwaarden in handelsakkoorden). Als we de vergelijking met de Tweede Wereldoorlog doortrekken, zou het zelfs zo kunnen zijn dat de verdeling van het vaccin bepalend wordt voor de invloedssfeer van globale machtsblokken. Zoals Europa na de oorlog werd opgedeeld tussen de geallieerde machten, zou hetzelfde kunnen gebeuren met landen of regio's die bijvoorbeeld afhankelijk worden van een Amerikaans of Chinees vaccin. Dit zou deze landen voor vele jaren onder meer directe invloed van hun vaccindonoren kunnen plaatsen. Het is dus ook niet verwonderlijk dat de WHO en de Europese Unie zoveel mogelijk aansturen op mondiale samenwerking bij de ontwikkeling van de kandidaat-vaccins en ook al in een vroeg stadium afspraken proberen te maken over de eerlijke distributie ervan.

Implicaties

- **De beschikbaarheid van een vaccin kan betekenen dat de economie weer op volle kracht kan draaien. Als verschillende landen veel sneller “open” kunnen gaan dan andere, zal dat grote welvaartsverschillen tot gevolg hebben en dit zal ook gevolgen hebben voor hun onderlinge machtsrelaties. Dit kan leiden tot vaccinnationalisme, maar tegelijkertijd hebben landen ook een economisch, en medisch, belang bij een mondiale of regionale “bevrijding” van de pandemie (e.g. in termen van internationale waardeketens).**
- **De ontwikkeling en distributie van een coronavaccin zal zowel binnenlands als internationaal grote gevolgen hebben voor maatschappelijke cohesie en internationale samenwerking. Het is waarschijnlijk dat een vaccin gebruikt wordt als vector voor soft power en mogelijk ook als meer direct machtsmiddel.**
- **De verdeling van een vaccin zal ook een stresstest voor Europese eenheid en solidariteit zijn. Er zijn meerdere expliciet Europese ontwikkelingstrajecten, maar het is de vraag of een eventueel resulterend vaccin ook als zodanig beschouwd wordt of dat deze toch als een nationaal product wordt gezien en producerende landen toch in eerste instantie hun eigen bevolking zullen vaccineren.**